

HALİT KAKINÇ

KÖLE DEVRİMÇİ

DESTEK YAYINLARI: 1486

ARAŐTIRMA: 336

HALİT KAKINÇ / KÖLE DEVRİMCI

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalođlu

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül

Editör: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: Sedat Gösterikli

Sayfa Düzeni: Melike Dođan

Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Temmuz 2021

Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-340-7

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

www.destekmedyagrubu.com

Deniz Ofset – Çetin Koçak

Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

HALİT KAKINÇ

KÖLE
DEVİRİMCİ
Sultangaliyev

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / 13

Çalışma Yöntemi / 16

GİRİŞ / 18

1. BÖLÜM

OTOBİYOGRAFİ / 21

Köle Devrimci / 21

Gerçekten Ben Kimim?... / 24

Muhalefete Düşme Nedenlerim / 25

Doğuda Yetersiz Kaldık / 28

Milliyet Politikası / 30

Suçumuz Neydi? / 31

Neye Dayanıyorduk? / 32

Milliyetçi Olmadım / 33

Biz O Dönemde Buna Karşı Koyabildik mi? / 34

Terör Uyguladık / 34

Anlayışsız Yoldaşlar / 37

Açlık ve Alkolizm / 38

Rıskulov Haklıydı / 39

Örgütüm Yoktu / 41

Çünkü Ben Vahidovcuydum / 43

Milliyetçilik Suçlaması / 44

İnisiyatifi Bırakmadım / 45
Sol EsEr'lerin Taktikleri / 46
Devrim Çıkarları / 48
Tek Doğru Yol / 50
Devrim ve Parti / 51
Kader Ortaklığı / 52
Asılsız Suçlamalar / 54
Velidov'u İnanırmalıydık / 56
Basmacılar İttik / 58
Nasıl İnanmayacaklar / 59
Basmacılık Olgusu / 60
Nasıl Patlak Verdi? / 62
Öngörü mü Gaflet mi? / 64
Zeki Velidov Gerçeği / 66
Togan, Sultangaliyev'i Yorumluyor / 69
Togan'a Yaylım Ateşi / 71
Yoksulluktan Devrimciliğe / 73
İhtilalden Önce / 75
Tatlı Ekmek / 77
Din Eğitime Tepki / 77
İlk Sınıfsal Tepkiler / 79
Delikanlılık Dönemi / 81
Okul Sonrası Hayatım / 85
Edebi Faaliyetlerim / 88
İhtilalcilik Faaliyetlerim / 89
Dünya ve İnsan Teorisi / 92
İlk Program / 94
Bolşeviklerle Yakınlaşma / 97

Müslüman Sosyalistler /	99
Ekim Sonrası Çalışmalar /	101
Tatarlarla Çatışma /	105
Haraçlar Konusu /	107
Müslüman Alayı /	109
Olayların Merkeziydim /	112
Tehlikeli Gruplar /	115
Başkurtlar Konusu /	117
Enternasyonalistler /	119
Çalışma Planı /	120
Troçki'yle Cephe'de /	123
Kim Gidecek? /	123

2. BÖLÜM

SULTANGALİYEV VE EDEBİYAT / 126

Aldanış /	131
Kavga Elması /	133
Hayat Serabı /	136
Abdullah Tokay /	138
Yarım Kalmış Şarkı /	139
Geleneklerin Göbeğinde Evrim ile Devrim İkilemi /	141
Müslümanlar Arasında /	142
Kadın Olgusu /	143
Başkurt Kızı /	143
Bir Aşk Şiiri... Bir Aşk Öyküsü... Ve Bir Cinayet /	148
Ben Bir Göktaşığıydım /	149
Oruciev'in Katili /	151

3. BÖLÜM

KONUŞMA VE YAZILARINDAN SEÇMELER / 155

Sağcılık Konusu ve Alternatif Parti / 158

İki Olasılıktan Biri / 159

Sağ Tehdit / 163

Azerbaycanlı Komünistler / 164

1. Rusya'da sosyalist devrimin akıbeti hususu / 167

2. Turan Cumhuriyeti'nin kurulması konusu / 168

Marksist Gençler / 171

Üç Farklı Grup / 172

Biz Komünistiz / 174

Komünist Kalacağız / 176

Kazan'daki İlişkiler / 178

Tatar Dernekleri / 179

Ayrılma Nedenleri / 182

Stratejik Tampon / 185

Verimsiz Bir Buluşma / 187

Devrim Yenilirse / 189

Yahşi... Yaman! / 192

Turancılar Derneği / 192

Küçük Kültürler / 194

Bağımsız Birim Olarak Kazakistan / 195

Sovyetler Yenilirse... / 195

Kurtuluşu Arama Çabaları / 198

Anti-Sömürgeci Temelli Tepkisel Bir Milliyetçilik / 198

Milliyetçi Değil Sosyalist / 201

“Sağcılar” Grubunun Amaç ve Hedefleri,
Sömürgeler ve Milletler Meselesi / 204
Ayrıştırma ve Eşitlik / 205
Temel Yaklaşımlar / 206
Milletler Meselesine İlişkin Genel Yaklaşımlar / 208
Kapalılığa Hayır / 211
Kararlar ve Çelişkiler / 212
Tarım Politikası / 214
Güçlü Sovhozlar / 218
Tataristan Cumhuriyeti ile İlgili Hedefler ve Görevler / 219

4. BÖLÜM

SÖYLEV VE YAZILARINDAN SEÇMELER / 221

Doğu Halkları Komünist Örgütleri 2. Bütün Rusya Kongresi / 224
V. İ. Lenin’in Güncel Meselelere Dair Konuşması ile Bağlantılı
Kongre Kararına İlişkin Yazısı / 226
RK(b)P MK’ye Bağlı Doğu Halkları Komünist Örgütleri
Merkez Bürosu’nun Aralık 1918-Kasım 1919 Dönem Faaliyetlerine
İlişkin Raporun Görüşülmesi Sırasında Yapılan Konuşma / 227
Stenografik Yazı: Merkez Müslüman Askeri Konseyi’nin Çalışma
Raporunun Görüşüldüğü Toplantıda Yapılan Konuşma / 229
Merkez Müslüman Komiserliğinin Çalışmalarına İlişkin Maruzat / 230
Doğu Meselesine Dair Maruzat / 237
Doğu Meselesine İlişkin Karar Taslağı / 247
Doğu Meselesine İlişkin Karar Taslağının Görüşülmesi Sırasında
Yapılan Konuşma / 248
VTSİK Başkanı M. İ. Kalinin’in Konuşmasını Takiben Yapılan
Cevap Konuşması / 249

Tatar-Başkurt Meselesine İlişkin Maruzat / 250

Tatar-Başkurt Meselesine İlişkin Maruzatla İlgili Sorulara Verilen Cevaplar / 264

Tatar-Başkurt Meselesine İlişkin Maruzatın Görüşülmesinden Sonra Son Konuşma / 270

Tatar-Başkurt Meselesine Dair Karar / 282

Denetleme Kurulu Raporu'nun Görüşüldüğü Toplantıda Yapılan Konuşma / 284

5. BÖLÜM

VERDİĞİ İFADELERDEN SEÇMELER / 292

1926 Yılında Tatar Köylerinin Ekonomik, Kültürel ve Siyasal Durumuna İlişkin Anket Sorularının Oluşturulduğu Koşullara Dair Soruşturmada Verdiği İfadeler / 294

Kazan Devlet Kurumlarında Çalışan Muhtaç Elemanlara Yardım Fonu'nun Kuruluş Teferruatına İlişkin Soruşturmada Verilen İfade / 304

Yurtdışına Çıkma Meselesine Dair Soruşturma İfadeleri / 308

SON SÖZ YERİNE / 312

KAYNAKÇA / 316

Faruk Kakınç'a...

Baba... “Bu Sultangaliyev de kim?” diye sordum... Tamamen farklı bir sol ekolden olmana rağmen, tarafsız bir dille anlattın bana... 14 yaşındaydım. O gün kafama taktım günün birinde Sultangaliyev'i araştırıp öğrenmeyi... Teşekkür ederim.

ÖNSÖZ

Toplumların tarihinde önemli olan yalnızca kurumsal olarak hatırlanan ve birtakım törenlerle anılan şeyler değil, aynı zamanda geçmişe yeni bir biçim verilirken unutulmuş veya unutturulan şeylerdir. Onlarca yıl sonra geriye bakan görüş sahipleri ile olay ve olguların çağdaşlarının bakış açıları doğal olarak tam anlamıyla örtüşmez.

Geçmişin önemli kişiliklerine bakma yöntemi statik değildir, statik olamaz. Bu kişilikler değişen olayların, olguların, gerçekliklerin, modaların ve kimi zaman da tepeden inme buyrukların etkisiyle tekrar tekrar yorumlanır. Bu tür durumlarda başarı kazanan tekelleştirici birtakım iddialar kayda geçerken, düşünce mirasının denenmemiş ve görece daha doğru ve namuslu diğer ürünleri gözlerden gizlenir. Bu arada egemen varsayımlar ise her ne kadar gerçekler ile çelişse ve çatışsa da sorgusuz sualsiz kabul edilen fikirler, prosedürler ve dogmalar haline gelirler.

Bu şekilde meşrulanmış olan fikir ve görüşler, zaman testinden geçmiştir ve artık yargılanmalıdır. Tarih bir şekilde farklı bir yol izleseydi acaba neler olacaktı?... Bu açıdan bakıldığında Sultangaliyev, elan geçerliliğini sürdüren bir fikir adamıdır. Müzelik bir antika değildir ve bugünün sorunları ile ilgili olarak da tekrar tekrar yararlanılarak okunabilir.

İdeolojik ürünlerde paradoksal iki sonuç gizlidir. Birinci gruptaki fikirler, o fikrin sonuçlarını yaşayanların gündelik bilgi ve deneyiminin içinde gömülü kalır ve bu yaşamın birer parçası haline geldikçe geleceğe dönük uyarılar olmaktan çıkarlar. Eylem bağlamı değişip dönüştükçe, eskirler ve önemlerini yitirirler. İkinci grup ürünlerde ise insanın toplumsal varoluşunun kalıcı yönlerine hitap eden, deyim yerinde ise yaşamsal saptamalar vardır. Sosyal bilimci Wolin,⁽¹⁾ böylesini “Destansı Kuramcı” olarak tanımlar (Epik Teorisyen)... Bu kuram-

1 Politics and Vision: Continuity and Innovation in Western Political Thought, Prof. Sheldon

cılar, bu statüyü hem kendi dönemlerindeki fiilleri hem de daha sonraki tarihlerde önemli buldukları için kazanırlar. Fiilleri, düşünce ve eylem düzeylerinde statükocu yaklaşımları zorlayan ve aşmaya çalışan girişimlerdir. Özlerinde daha önceleri farklı ve sıradan bir biçimde bakılan durumlar hakkında yepyeni perspektifler icat etmeyi içerirler. Bu açıdan Destansı Kuramcılar, zaman testini kendilerinden öncekiler ve sonraki-lerle kıyaslandıklarında, düşünsel başarılarının büyüklükleri ile geçmişlerdir. Tarihin yargısı denilen “şey”in, objektifliğinin yanı sıra, belli bir keyfiliği ve seyyal bir karakteri vardır. Destansı Kuramcı statüsünün ise mücadele ile kazanılması gerekir. Bu statü, başkaları tarafından tevdi ve tevzi edilemez. Sultangaliyev, işte böyle bir Destansı Kuramcı’dır.

Mesele, bir düşünürün ne olduğunu kavrayabilmekte yatar. Bir metnin yazarı olmakla bir eylemin yazarı olmak doğrudan ilintilidir. Sultangaliyev örneğinde bu durum kurguları, analizleri, niyetleri, uzun vadeli projelerle iç içe geçirme arzusunu içerir.

40 yıl öncesine kadar, tartışmalar sanayi toplumu ve sanayi kapitalizmi kavramları üzerinde yoğunlaşmıştı. Sonra bunların yerini sanayi ötesi, modernlik, postmodernlik gibi kavramlar aldı. Kapitalizmden söz etmek, bazı muhalif çevrelerde günün birinde bu sistemin sosyalizm tarafından aşılacağına veya aşılması gerektiği şeklinde bir ön-kabule işaret ediyordu. Bu açıdan sanayi toplumu, kapitalizmden daha kapsayıcı bir kavramdı ve onu da içine alıyordu. Ne var ki bütün bu yaklaşımlar bugün radikal bir değişikliğe uğradı. Sosyalizmin uygulanan modelleri teori ve pratikte öldü. Sanayi sonrası toplum tartışması ise gündemde. Bu tartışmalarda evrensel açıdan doğruluğunu koruyan eleştirel kuramların günümüzün ışığında incelenmesi ve daha iyi toplum modelleri için getirdikleri haklı eleştirilerin netleştirilmesi gerekiyor.

Sorunları yaşadıkları tarih bazında ele alarak günümüze varmalıyız. Eğer olay ve olguları aktüel tarihlerinden soyutlarsak, ideolojiler ile toplumlar arasındaki ilişkiyi anlayamayız.

Durkheim’ın bir yaklaşımı var – ki biz bu yaklaşımın prototip örneğini Sultangaliyev’de görmekteyiz. O da şudur: Haklar ve özgürlükler, insanın kendi bünyesine özgü şeyler değildir. Toplum, bireyi kutsamış ve onu en üstün konuma yerleştirerek saygın hale getirmiştir. Özgürleşme-

si, toplumsal bağlarının zayıflaması değil, bu bağların farklılaşarak değiştirilmesi anlamına gelir. İnsan için gerçek özgürlük kör, düşünmeyen fiziksel güçlerden kurtulmak ve korunmak demektir. O da bu başarıyı, bir parçası olduğu toplum denilen büyük, yetkin ve akıllı güç ile işbirliği ve işbölümü yaparak elde eder.⁽¹⁾

Olaya bu açıdan bakacak olursak, Sultangaliyev'in, bol gözlem ve her bir gözleminin kuram yüklü olduğunu görmekteyiz. Kuramları, gözlemlerine objelik eden olay ve olgulara getirdiği yorumlardan oluşmaktadır.

Denilebilir ki Mirseyid Sultangaliyev, çağdaş eleştirel kuramcılarının öncüsüdür. Çünkü çağdaşı olduğu toplumlara ilişkin eleştirel kuramlar, toplumun genel durumunun eşitlikçi açıdan daha iyileştirilebilmesi ve kötüye kullanılan kapasitelerin analizini içeren yaklaşımlardır. Sultangaliyev, insan hayatının yaşanmaya değer olduğu, yaşanmaya değer olabileceği, yaşanmaya değer kılınması gerektiğini işlemiştir. Belirli bir toplumda, toplumsal yaşamın ıslah olanaklarının ve bu olanakların gerçekleştirilebilmesi yollarının var olduğu yargısını gündeme taşımış ve yaşamı boyunca gündemde tutmuştur. Bu tür yargıların nesnel geçerliliğini tanımlamak ve bu tanımlamaları ampirik temeller üzerine oturtmak kaçınılmaz bir zorunluluktur. Sultangaliyev de bunu yapmıştır.

Sultangaliyev'den onlarca yıl sonra gelen yeni düşünürlerden Bernard-Henri Levy, şöyle diyor:

(...) Aptalların çoktan ezip pestilini çıkardıkları dilimin sözcükleri ile kıyımlardan, kamplardan, ölüm yürüyüşlerinden söz etmekten öte bir şey yapmayacağım. Halklarına bazen mutluluk bile vaat eden gülümseyen prenslerin yeni totalitarizmini açıklayabilirsem, kendimi, işimi yapmış hissedeceğim. Bu nedenle, kitabım, çağdaş konuşma ve pratiklerin sisi içerisinde insan yüzü bir barbarlığın izini dikkatle süren bir "Bugünün Arkeolojisi" olarak okunmalıdır...⁽²⁾

1 <http://www.relst.uiuc.edu/durkheim/Bibliography/Bib01.html>

2 Barbarism with a Human Face, Bernard-Henri Levy (George Holoch-English Translation), Mass Market Paperback, 1980, s. 320